

kaisematta, vaikka se journalistisista syistä mellakoiden puhjettua olisikin ollut paikallaan. Kaiketi brittilehdet pelkäsivät muslimien reaktioita, varsinkin kun monet lehtikauppiaat ovat pakistanilaisia.

Poliittisessa demokratiassa muslimiella on oikeus mielenosoituksiin, kaupallisiin boikotteihin ja muihin rauhanomaisiin painostuskeinoihin. Mutta ei muslimiella – eikä kellään muullakaan – ole täällä oikeutta turvautua väkivaltaan, väkivallan yllytykseen tai sillä uhkailuun. Näin kuitenkin tekivät äärimuslimit, jotka täällä osoit-

tivat mieltään kantaen julisteita ”Katkaiskaa islamin häpäisijöiden kaula”. Maltilliset brittimuslimit paheksuivat äänekkäästi ja julkisesti näitä ”muslimifasisteja” ja järjestivät oman mielenosituksensa ilman väkivaltauhkauksia.

Parlamentissa juuri hyväksytty laki kriminalisoi nyt myös ”terrorismin ylistämisen”. Se koskee lähinnä julkisia lausuntoja, jotka voivat yllyttää muita terrorismiin. Tämän lain vuoksi fundamentalistiset muslimisaarnaajat eivät voi täällä vastaisuudessa julkisesti kiitellä esimerkiksi viime heinäkuun pommi-iskuja

Lontoon maanalaisessa tai New Yorkin terrori-iskuja, kuten jotkut heistä ovat tehneet.

Laki ei koske rauhallisia akateemisia väittelyjä tai Cherie Blairin esittämää kommenttia Palestiinassa, jossa hän sanoi ymmärtävänsä, miksi palestiinalisnuoret turvautuvat itsemurhapommituksiin. Siitä huolimatta monet vastustavat tätä lakia turhana sananvapauden uhkana. Voimassa oleva lainsäädäntö yllytyksestä rikokseen ja väkivaltaan olisi lain vastustajien mielestä hyvin riittänyt tukkimaan terrorismin ja väkivallan saarnaajien suun.

Miehenkuvittelu

ULLA VIERTOLA

Mikä on se voima, joka puristaa ihmisestä ulos maailman laajimman omaelämäkertasarjan: 26 osaa, yli 17 000 sivua? Entä mistä juontuu niin voimakas tunne omasta huonoudesta, että se pakottaa kirjailijan kirjojensa kautta ripittäytymään koko maailmalle? Ja miten on mahdollista, että suuri joukko lukijoita vuosi toisensa jälkeen on intohimoisesti kiinnostunut näistä kirjoista? Teoksessaan *Miehenkuva* Jenni Janatuinen esittää nämä kolme kysymystä. Mies, jonka kuvaa hän tarjoutuu piirtämään, on Kalle Päätalo.

Teos on esimakua Janatuinen väitöskirjasta, jossa hän käsittelee Päätaloa ja Suomen jälleenrakentajien psyykeä. Tutkijan tavoitteena on historiallisen ja psykologisen tutkimusotteen

avulla päästä syvemmälle Päätalon sielunelämään ja hänen lukijoittensa maailmaan, suomalaisen yhteiskunnan yhteiseen kokemustodellisuuteen. Tutkimuksen lähtökohtana on syvähermeneuttinen metodi. Tutkija pyrkii heijastelemaan lähteaineistoaan omien tunteittensa ja elämäkokemuksensa kautta. Eläytymisen avulla on tarkoitus ymmärtää tutkimuksen kohdetta syvätasolla, tunnistaa itsensä tutkimuskohteessa. Johdannon tässä vaiheessa lukijaa jo kaihtaa ankara epäluulo sen suhteen, miten 2000-luvun nuori nainen aikoo syvätasolla ymmärtää 1900-luvun alkupuolella syntyneen miehen sielunmaisemia. Kun tutkija vielä avoimesti myöntää olevansa rakastunut tutkimusaiheeseensa,

Jenni Janatuinen
Miehenkuva
Kalle Päätalon perintö
Helsinki: Johnny Kniga,
2005
391 s.

lukijan kulmakarvat kohoavat hiusrajaan asti. Selvästi tässä on nyt koossa vahvan tunnepitoisen draaman ainekset.

Janatuinen mukaan Kalle Päätalo ei ole aikaisemmin tutkittu historiallisesta näkökulmasta. Hän pitää Päätalon tuotantoa kuitenkin ainutlaatuisena tutkimusaineistona ja on valinnut lähemmän tutustumisen kohteeksi Päätalon Iijoki-sarjan. Voidaanko sitten Iijoki-sarjaa ja Päätalon tuotantoa pitää historiallisena totuutena, Janatuinen kysyy, ja onko yleensä

olemassa historiallista totuutta, ja eikö ainoa autenttinen totuus ole ihmisten oma tunnetodellisuus? Hän korostaa, että Iijoki-sarjassa ei ole kysymys objektiivisesta historiallisesta totuudesta vaan siitä, miten Kalle Päätalo on kokenut ne asiat, joista hän kertoo, millaisina hän ne muistaa ja millaisiksi hän on ne omineen tarpeittensa mukaan värittänyt. Päätalon kirjojen hahmo ei ole sellainen Kallu kuin hän todellisuudessa oli, vaan sellainen kuin hän koki olevansa. Mutta kuka hän sitten todella mahtoi olla? Millaisena poikansa näki äiti-Riitu, millaisena hänet näki isä-Herkko tai varaisä Hiltu-Jakki? Janatuinen esittää hankin vain yhden tulkinnan. Päätalo itse on auliisti tarjonnut ainesta itsensä tulkitsemisen perustaksi, mutta näistä aineksista voidaan kerätä kokoon yhtä hyvin sekä arkinen ihminen että kokonaisen aikakauden karheankiiltävä ikoni.

Kaikki, jotka tuntevat Päätalon tuotantoa, tunnistavat sieltä selkosten ihmisille ominaisen suuren kunnianhimon tulla mainituiksi kovina työmiehinä ja -naisina. Fyysinen suorituskyky ja raatamisen vimma miehen mittana eivät ole vain pohjoisen metsätyömiesten arvoperustaa, vaan samanlaisia työhuljuja löytyi kyllä vaikkapa Etelä-Pohjanmaalta ainakin vielä 1900-luvun jälkipuoliskolla. Moottorisahan ilmestyminen metsätyömaille merkitsi näille miehille työn kevenemistä aliarvoiselle tasolle. Lunta sitä piti metsässä olla haaraperiin asti, reippaasti pakkasta ja pokasaha hartioilla – sellaisen työpäivän jälkeen sopi miehen tuntea tervettä ylpeyttä ja kotona ärhennellä vaimolleen. Muun tunne-elämänsä nämä etelän miehet

pitivät selkoslaisten uroitten tapaan niin tiukasti omana tietonaan, ettei edes kohtalainen humala saanut heistä näkyä. Aineellisen ja sosiaalisen maailman ahtaus rajoitti mahdolliset puheenaiheet työn ja sukupuoli-elämän alueille, mutta niillä sitten olikin pakko päteä. Janatuinen kertoo, miten työsuorituksilla kehuskeltiin kuin kalajutuilla, aina yläkanttiin muistellen. Tällainen oli se sosiaalinen todellisuus, johon myös Päätalo kasvoi sisään. Vielä tarinanker-tojanakin hän oli täysiverinen työmies, joka tuotti kirjoja kuin halkomotteja. Arvailia sopii, värittikö hän myös kirjojensa sisälön kaikessa ”yläkanttiin” ja tavoitteli vaikuttavinta mahdollista suoritusta kurjuuden, nälän ja häpeän kuvauksessa.

Suuri osa Janatuinen kirjan sisällöstä koostuu Päätalon Iijoki-sarjan kommentoidusta referoinnista. Tiiliskiviopus toisensa jälkeen sujahtaa vikkellästi ohi. Vannoutuneelle Päätalo-fanille tämä vaihe saattaa olla mukava vanhan kertausta. Lisävarusteena tekstissä on tutkijan vinkejä, jotka kehottavat kiinnittämään huomiota milloin mihinkin kohteen tunne-elämää valottavaan seikkaan. Toisaalta lukija saattaa pian kyllästyä päätalomaiseen toistoon, joka yhä uudelleen kertoo Kallun isän mielisairauden rankkaa vaikutusta keskenkasvuisen pojan sielunelämään. Ankaria kolhaisuja olivat tietysti myös kunnan jauhot ja ympäristön tyly asenne kirjailijan ammatista haaveilevaa nuorukaista kohtaan. Kallun varttuessa häntä piinaavat sota, avioliitto, toistuvat sukupuolitautitartunnat ja tuskainen epävarmuus yleensä; syntyy Päätalo-ilmiö, kun lukija syvästi eläytyen laahustaa jatkuvien vastoin-

käymisten syövereissä ja Kallun keralla kokee nahoissaan nälkää ja vainoa. Viimein toteutuu poikasena syntynyt haave kirjailijanurasta, mutta elämä on jo ehtinyt nitistää siitäkin parhaan terän. Jäljellä ovat vain sydänvika, raataminen ja apeus. Tästä voisi löytyä selitys sille, miksi suuri yleisö niin avosylin otti vastaan Päätalon kootut tunnus-tukset: miesparalle ei ilmeisesti koskaan tapahtunut mitään mukavaa, eikä hän osannut käyttää edes menestyskirjailijana hankkimiaan ansioita omaksi ilokseen. Kukaan ei voi ainakaan kateuden tähden vieroksua Kallua. Hän on sellainen ruumiillis-tunut kurjuus, jonka kokemuk-sia vasten jokainen toinen ihminen voi tuntea oman osansa paremmaksi.

Päätalolle on tarjolla tietty rooli suomalaisuuden keulahahmona. Hän on aito metsäläinen, suomalaisen sisun ja sieluntuskan väärentämätön ja puhdas-sydäminen tulkki. Hän on ”jalo villi”, joka synnynnäisellä taidol-laan kirjoitti arkinen todellisuutemme vielä entistäkin todem-maksi. Myös Janatuinen kallistu-u tämän vaihtoehdon puolel-le. Tutkija kiinnittää suuren huomion juuri Päätalon isäsuhteeseen ja hänen sota- ja avioliit-totraumoihinsa, jotka ruokkivat Kallun halua kirjoittaa aina vain lisää ja aina vain pikkutarkem-min kuvailtuna. Sekä Päätalon sosiaalinen todellisuus että koko hänen tuotantonsa olisivat tämän mukaan rakentuneet vain itse eletyn pohjalle. Kuitenkin jo hyvin varhain löytyy viittauksia ulkopuolelta tulleisiin vaikut-teisiin. Riitu tilasi lehtiä, joita Kallu kärtti lukemaan itselleen. Myöhemmin tuli kuvaan mukaan kansakoulun kirjasto ja siitä eteenpäin yhä laajeneva vali-

koima kirjoitettuja tekstejä, jotka kertoivat selkosten ulkopuolisesta maailmasta. Pääatalo luki paljon ja keräsi lukemisen kautta toisenlaisen tajunnan rakennusaineita. Toisten kirjoittamat kirjat olivat varmasti myös vertailukohteita ja apuneuvoja oman tuotannon kehittymisen kannalta. Myöhemmin Pääataloa tukivat ja neuvoivat hänen kustannustoimittajansa. Teoria ”jalosta villistä” ei kannu, vaan esiin astuu ammattikirjailija, joka jo myyntilukujensa perusteella oli pätevä tulkitsemaan oman yleisönsä tarpeet.

Miehenkuva-kirjan puolenvälin jälkeen Janatuinen pääsee irti Iijoki-sarjan referoinnista. Kapaleissa otsikoilla ”Itteminä” ja

”Orjan muoto” hän kuitenkin edelleen kertoo Pääatalon työhulluutta, piinaavaa herkkyyttä ja masentavaa isäsuhdetta runsaan ja tunnontarkan kirjoittamisen motiiveina. Ote Kallun sisuskaluista kirpoaa vasta aivan kirjan lopussa: otsikoilla ”Kunnioitettu Herra Mestari” ja ”Pitkäpiimäinen ja karkea” Janatuinen kertoo siitä, miten yleisö ja kriitikot ovat Päätalon suhtautuneet. Ihailijoiden lähettämät kirjeet ja Pääatalon läheiset kontaktit lukijoihinsa ovat sydäntälämmittäviä kaiken kärsimyksen jälkeen. Samoin tuottaa huopia seurata Pääatalon esikoisteoksen seikkailuja kustantajapiireissä. Kun kirjanteko viimein pääsi vauhtiin, edes kriitikoiden ainai-

nen marina ei hillinnyt Pääatalon menoa. Ehkä peräti päinvastoin; se on sitä selkoslaista sisua ja peräänantamattomuutta se.

Pääatalo ja Janatuinen, *Miehenkuva* ja Iijoki-sarja, eivät tässä kirjassa esiinny toisistaan selkeästi erillään. Kun lukee Janatuisia, lukee samalla myös Pääataloa, johon eläydytään ja jota rakastetaan, aivan niin kuin alussa sovittiin. Kirjan mittaan Pääatalosta kehkeytyy Kristus, joka kantaa kaikki jälleenrakentajien sukupolven synnit. Onko tässä tulkinnassa sitten mitään uutta niille, jotka ovat jo Pääatalon useampaan kertaan lukeneet – epäilen, että Kallu itse on jo aikoja sitten tämän kaiken itseltään paljastanut.

Aatehistorian uusi luuta

MATTI PELTONEN

Tiedon arkeologia (L'archéologie du savoir, 1969) tunnetaan Michel Foucault'n ”metodikirjana”, jossa hän esitteli diskursianalyysinsä periaatteita. Kuivakkaan oloinen työ on hänen vaikein teoksensa. Se kuuluu Foucault'n 1960-luvun jälkipuoliskon kahden ”poikkeuskirjan” sarjaan. Myöhemmin 1970-luvulla hän totesi usein kokeilleensa näissä teoksissa tilapäisesti yksinkertaisempaa lähestymistapaa. Hän keskittyi tarkastelussaan vain diskursiiviseen ja sivuutti lähes kokonaan ei-diskursiivisen. Siksi *Tiedon arkeologia* kädessä ei pysty lukemaan esimerkiksi seuraavaa tutkimusta *Tarkkailla ja rangaista* (1975), mutta teos avaa lähes klassikon

aseman jo saaneen tutkijan yleistä tutkimusfilosofiaa pitkälti diskursianalyysin yli. Kokeilevat kirjat tekivät aiemmin akateemisen maailman marginaalissa ahkeroineista tutkijasta jo 44-vuotiaana arvovaltaisen *Collège de France* -instituution aatehistorian professorin. Yksi keskeisistä tukijoista hakuprosessissa oli *Annales*-patriarkka Fernand Braudel, joka oli mielistynyt Foucault'n väitöskirjaan hulluuden historiasta (*Histoire de la folie*, 1961) jo 1960-luvun alussa.

Teoksessaan *Tiedon arkeologia* Foucault esiintyi aatehistorian uudistajana. Hänen lähtökohtansa olivat toisaalta *Annales*-suuntauksen aiheuttama mullistus ”historiassa yleensä”

Michel Foucault
Tiedon arkeologia
Suom. Tapani Kilpeläinen
Tampere: Vastapaino, 2005
275 s.

ja ranskalainen tieteenhistorian traditio. *Annales*-suuntauksella viittaan 1900-luvun alkupuolella syntyneeseen ranskalaiseen ryhmään sosiaali- ja taloushistorian tutkijoita, joilla on ollut suuri merkitys historiantutkimuksen uudistumiselle Ranskassa ja laajemminkin. 1960-luvun lopun haastatteluissa hän viittasi usein arvostavasti *Annales*-ryhmän edustajiin ja kertoi aikovansa tehdä ”aatehistorialle saman mitä he olivat tehneet historialle yleensä”. Hän